

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI KAPSAMINDA YARATICI ŞEHİRLER AĞI'NIN ETKİSİ*

The Impact of the UNESCO Creative Cities Network in the Context of Safeguarding of Intangible Cultural Heritage

Dr. Öğr. Üyesi Esin FAKIBABA DEDEOĞLU**
Doç. Dr. Meryem YALÇIN***

ÖZ

1990'lı yılların başından itibaren, çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda kent ölçeğinde çeşitli stratejiler geliştirilmektedir. Bu stratejiler; Yeni Kentleşme Hareketi (New Urbanism) ile başlayarak, Sürdürülebilir Kentler (Sustainable Cities), Ekolojik Kentler (Ecological Cities), Akıllı Büyüme (Smart Growth), Yavaş Kentler (Slow Cities), Düşük Karbon Kentler (Low Carbon Cities), Yaşanabilir Kentler (Liveable Cities), Dijital Kentler (Digital Cities), Akıllı Kent Girişimleri (Smart Cities Initiatives) ve Yaratıcı Kentler (Creative Cities) vb. başlıklar şeklinde sıralanabilir. Söz konusu planlama ve tasarım yaklaşımları kentlerde yaşanan çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik deformasyonun önüne geçmek adına çeşitli çözümler sunmaktadır. Bu yazında somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'nın etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ilişkin yönlendirici bir çerçeve sunan SOKÜM Sözleşmesi'nden de yararlanılarak konu kapsamlı ve derinlemesine bir şekilde ele alınmaktadır. 2004 yılında ortaya çıkan UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı (UCCN- UNESCO Creative Cities Network), dünya genelinde artan hızlı tüketim kültürüne karşı yaşayan mirasın korunmasını amaçlamaktadır. Oluşuma üye olan şehirler, en iyi uygulamaları paylaşma, yaratıcılığı ve kültürel endüstrileri teşvik eden ortaklıklar geliştirme, kültürel yaşama katılımı güçlendirme ve kültürel kentsel gelişim planlarına entegre etme taahhütlerini kabul etmiş olurlar. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, kültürel faaliyetlerin, mal ve hizmetlerin yaratımını, üretimini, dağıtımını ve yayılmasını güçlendirmeyi, toplumlar için kültürel hizmetlerden yararlanmanın yanı sıra kültürel yaşama erişimi ve katılımı artırmayı ve kültür ile yaratıcılığı yerel kalkınma stratejilerine ve planlarına tam olarak dahil etmeyi amaçlayan bir vizyona sahiptir.2023 yılı itibarıyla, UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı 295 üyesiyle, 7 farklı yaratıcı tema kapsamında faaliyet göstermektedir. Bu alanlar; edebiyat, sinema, müzik, zanaat ve halk sanatları, tasarım, medya sanatları ve gastronomi olarak ifade edilmektedir. Ülkemiz de ise UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil olan toplam 15 şehir bulunmaktadır. Bu temalardan herhangi birine odaklanılması, kentlerin kültürel gelişimi ve toplum bilincinin oluşturulması adına etkili olacaktır. UNESCO'nun 2003 yılında imzaladığı Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKÜM Sözleşmesi) UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı gibi benzer bir amaç için kabul edilmiştir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKÜM Sözleşmesi), kültürel mirasın ve çeşitliliğin aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın güvencesi olarak ele alınan bir Sözleşmedir. Yapıya dâhil olan ülkelerden, iş birliği ve karşılıklı yardımlaşma ruhu içinde bu mirasın korunmasına katkı sağlanması beklenmektedir. Dolayısıyla UNESCO çatısı altında bulunan her iki oluşumun koruma yaklaşımları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ilgili metin, manifesto, periyodik rapor, misyon bildirisi, uygulama yönergesi, etik kodları ve internet sayfaları taranarak bir çalışma yapılmıştır. Sonuç olarak UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, kentlerin yaratıcı değerleri olarak görülen kültürel mirasın korunması noktasında küresel bir farkındalık yaratma amacı ile hareket etmektedir. Bu bağlamda ilan edilen şehirlerde gerçekleştirilen etkinlikler ve uygulamalar somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik çabaları somut örneklerle ortaya koymaktadır.

Ahahtar Kelimeler

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, koruma, somut olmayan kültürel miras, kimlik, sürdürülebilir kalkınma.

* Geliş tarihi: 13 Ağustos 2023 - Kabul tarihi: 24 Ocak 2025

Fakıbaba Dedeoğlu, Esin; Yalçın, Meryem. "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Kapsamında Yaratıcı Şehirler Ağı'nın Etkisi"145 (Bahar 2025): 74-87

** TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Ankara/Türkiye, e.dedeoglu@etu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6831-7168.

*** TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Ankara/Türkiye, myalcin@etu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1836-7168.

ABSTRACT

Since the beginning of the 1990s, various strategies have been developed to protect environmental, social, cultural and economic values and transmit them to future generations. These strategies are; starting with the New Urbanism Movement, Sustainable Cities, Ecological Cities, Smart Growth, Slow Cities, Low Carbon Cities, Livable Cities (Liveable Cities), Digital Cities, Smart Cities Initiatives and Creative Cities, etc. sorted by headings. These planning and design approaches offer various solutions in order to prevent environmental, social, cultural and economic deformation in cities. This article aims to examine the impact of the UNESCO Creative Cities Network in the context of safeguarding of the intangible cultural heritage. In this regard, the topic is addressed comprehensively and in depth, with reference to the ICH Convention, which provides a guiding framework for the safeguarding of the intangible cultural heritage. Although considered distinct frameworks, it is believed that these protection approaches have commonalities in their efforts to safeguard intangible cultural heritage. In this context, the UNESCO Creative Cities Network (UCCN), which emerged in 2004, aims to protect traditional culture and folklore against the increasing fast-moving consumption culture in the world. Cities involved in its creation acknowledge commitments to share best practices, develop partnerships that foster creativity and cultural industries, strengthen participation in cultural life, and integrate culture into urban development plans. UNESCO Creative Cities Network aims to strengthen the creation, production, distribution and dissemination of cultural activities, goods and services; to improve access and participation in cultural life, as well as enjoyment of cultural services for communities. It has an understanding that includes the goals of fully incorporating culture and creativity into local development strategies and plans. As of 2023, it operates within the scope of 7 creative themes with its 295 members. These areas are literature, cinema, music, craft and folk arts, design, media arts and gastronomy. In Türkiye, there are a total of 15 cities included in the UNESCO Creative City Network. Focusing on any of these themes will be effective for the cultural development of cities and creating social awareness. The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, accepted by UNESCO in 2003, has been adopted for a similar purpose as the UNESCO Creative Cities Network. As emphasized in The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, intangible cultural heritage is the crucible of cultural diversity and it is a contract that is considered as the assurance of sustainable development. The countries included in the structure are expected to contribute to the preservation of this heritage in the spirit of cooperation and mutual assistance. To analyze the relationship between the preservation approaches of both entities operating under the auspices of UNESCO, a comprehensive study was conducted, drawing on relevant texts, manifestos, periodic reports, mission statements, implementation guidelines, ethical codes, and official websites. The findings indicate that the UNESCO Creative Cities Network functions with the overarching objective of fostering global awareness regarding the safeguarding the cultural heritage, recognized as the creative assets of cities. In this context, the events and practices implemented in the designated cities exemplify tangible efforts to preserve intangible cultural heritage.

Keywords

UNESCO Creative Cities Network, safeguarding, intangible cultural heritage, identity, sustainable development.

Giriş

UNESCO çatısı altında geliştirilen Yaratıcı Şehirler Ağı (UCCN), yerel kültürel değerlerin korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne entegre edilmesi açısından öne çıkmaktadır. Yaratıcılığı bir kalkınma aracı olarak ele alan UCCN, yerel kalkınmanın merkezine kültürü yerleştirmektedir. UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi'nin Ön sözünde yer alan “Kültür” kavramının bugün hâlâ yaygın olarak kullanılan tanımı şöyledir: ‘...kültür, bir topluluğun veya sosyal grubun kendine özgü manevi, maddi, entelektüel ve duygusal niteliklerini içeren ayırt edici bir özellik olarak değerlendirilmelidir ve [...] sanata ek olarak, edebiyat, yaşam tarzları, birlikte yaşama biçimleri, değer sistemleri, gelenekler ve inançlar’ olarak ifade edilir¹. Kültürün rolü, Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemi’nde kabul edilmiş ve Eylül 2015’te 193 ülke tarafından onaylanan bu uluslararası çerçeve, 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) ve 169 alt hedef belirlemiştir. “Dünyamızı dönüştürmek için 17 Hedef”, 2030 yılına kadar kalkınma programlarını ve politikalarını çerçevlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu ivmenin bir parçası olarak, UNESCO ve diğer paydaşlar, kültür ve yaratıcılığın uluslararası kalkınma gündemine entegrasyonunu aktif olarak savunmaktadır; kültür, “Şehirleri kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak” 11 numaralı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi kapsamında artık

özellikle dikkate alınmaktadır. UNESCO, 2030 Gündeminin uygulanmasındaki ilerlemeyi programları ve faaliyetleri, özellikle UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı (UCCN) aracılığıyla izleyecek ve bunu BM Genel Kurulu raporuna dâhil edecektir. Böylece, Yaratıcı Şehirler Ağı tarafından kültürün rolü kabul görmüş ve artık sürdürülebilir kalkınmanın dördüncü ayağı olarak kabul edilmiştir. Yaratıcı endüstriler, kültürel miras ve sanatsal ifadelerin çoklu tezahürleri yoluyla toplu olarak görülen kültür, sosyal uyum, ekonomik kalkınma ve çevre korumaya yönelik son derece önemli bir unsur olarak ifade edilmiştir².

UNESCO'nun Misyon Bildirisi, yaratıcılığı sürdürülebilir kalkınmanın temel unsuru olarak kabul eden şehirlerin uluslararası iş birliğini güçlendirmeyi, yaratıcılık girişimlerini kamu, özel sektör ve sivil toplum ortaklığı ile yaşam tarzı haline getirmeyi, kültürel etkinlik ve ürünlerin üretimi, dağıtımı ve yayılmasını güçlendirmeyi, yaratıcılık ve yenilik merkezlerini geliştirmeyi, profesyonellere fırsatlar sunmayı, özellikle kadın, çocuk ve gençlerin kültürel yaşama dâhil edilmesi ve olanaklardan faydalanmalarını sağlamayı amaçladığından bahseder³. Dolayısıyla bu yaklaşım yaratıcılığı kültürel mirasın gücüyle toplumsal, ekonomik ve çevresel kalkınmayı teşvik eden bir araç olarak görmektedir. Makale kapsamında ele alınan SOKÜM Sözleşmesi de kültürel mirasa saygı göstermeyi, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde mirasın farkındalığını arttırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu mirasın korunması ve sürekliliğini sağlamak için değerliliğini teşvik etmeyi ve uluslararası iş birliği ile yardımlaşmayı desteklemeyi hedeflemektedir.

Araştırma kapsamında, ilgili metin, manifesto, periyodik rapor, misyon bildirisi, uygulama yönergesi, etik kodları ve internet sayfaları taranmıştır. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'nın ve SOKÜM Sözleşmesi'nin somut olmayan kültürel mirasın korunması noktasında katkıları tanımlar, hedefler ve yaklaşımlar üzerinden analiz edilerek bir yöntem geliştirilmiştir. Bu bağlamda UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı ve SOKÜM Sözleşmesi'nin kültürel mirasa yönelik koruma, hedef ve amaçları aşağıda belirtilen maddeler ile ortak bir çerçevede ele alınmıştır;

- Ulusal ve Uluslararası iş birliği/ortaklıklar
- Kültürel üretimin ve yayılımın güçlendirilmesi
- Yaratıcılık merkezlerinin geliştirilmesi ve kültürel katılımın artırılması.

Somut örneklerle desteklenerek üç ana hedef kapsamında UCCN'nin kültürel mirasın korunması noktasında katkıları ve rolü ortaya konmaya çalışılmıştır. UCCN'nin somut olmayan kültürel mirasın korunmasına olan katkısı ilan edilen şehirlerdeki etkinlikler üzerinden örneklendirilmiştir.

1. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yaratıcı Şehirler Ağı Üzerinden Okunması

Yeni bir ekonominin ortaya çıktığını ve kentsel ortamın "homojen, donuk ve moral bozucu" hale geldiğini, aynı markaların belirgin bir varlık gösterdiğini ve eski şehir dokularının gelişigüzel yıkıldığı kabul edilmiş ve yaratıcılık kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavramın hedefinde, inşa edilmiş mirasın yanı sıra, hizmetler, el sanatları ve imalat sektörlerindeki faaliyetleri, sembolleri ve sayısız yerel ürün yer almaktadır. Dolayısıyla yaratıcılık, bu kaynakları kullanma ve gelişmelerini kolaylaştırma yaklaşımı olarak tarif edilebilir (Landry 2017: 21). M. Öcal Oğuz "Paldır Kültür Kentleşmeler" adlı kitabında "eski" ya da "geleneksel" olanın yararsız ve işlevsiz olarak görüldüğünü ifade etmektedir (2020: 12). Oğuz, bu düşüncenin "Evde", "Sokakta", "Eğitimde", "Edepte", "Sanatta" ve "İşte" kültürel kimlik ve aidiyeti oluşturan geleneklerimizin yeniden canlandırılmasıyla değiştirilebileceğinin altını çizmektedir. Kültürel mirasın canlandırılması konusunda kurum ve kuruluşlar farklılaşsa da her birinin amaç ve hedefleri geçmiş ve geleceğe taşımaktır.

Araştırma kapsamında incelenecek olan yapılardan biri, UNESCO markalı bir program, Yaratıcı Şehirler Ağı (UCCN)'dir. Kentlerin "yaratıcı alan" olarak tanımladıkları "kültürel değerlerini" kentsel kalkınma yöntemi olarak kullanmaları ve kentlerin bir iş birliği içinde olmaları fikriyle 2004 yılında kurulmuştur. UCCN kurulma amacı, barış ve sürdürülebilir kalkınma kültürünü oluşturmaktır. Uluslararası bir hareket olan Yaratıcı Şehirler Ağı ile kentlerin yeteneklerinin yanı sıra geliştirdikleri projeler ile yaratıcılıklarının ve yeniliklerinin sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte sektörlerin birbirini desteklemesi ve kapsamını genişletmesi gerekmektedir. Ayrıca toplumdaki bireylerin katılımı, sürecin işleyişinde önem arz etmektedir⁴. Makale kapsamında ele alınacak olan diğer yapı ise, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'dir. Özellikle 1972 tarihli Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde kültürel mirasın sadece somut varlıklar ile tanımlanması eleştirilmiştir, bu eleştiriler 2003 tarihli Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin geliştirilmesinde etkili olmuştur (Oğuz 2013: 5-7). Buna bağlı olarak SOKÜM Sözleşmesi kapsamında ifade edilen "koruma" kavramı belirli bir zamanda dondurulmuş ya da kalmış bir miras algısına sahip olmayan aksine "yaşatarak" korumayı amaçlamaktadır (Gürçayır Teke 2018:20). Buna göre; SOKÜM Sözleşmesi'nin 1. Maddesi kapsamında; korumak, saygı göstermek, bilinç oluşturmak ve iş birliği sağlamak yapının temel amaçları olarak ifade edilebilir. Bu hedefler doğrultusunda SOKÜM Madde 2'de yapılan somut olmayan kültürel miras tanımı "yaşayan miras" üzerine yapılan vurguyu ortaya koymaktadır. Genel anlamda somut olmayan kültürel miras, toplumların kültürlerini ve kimliklerini ifade eden, kuşaktan kuşağa aktarılan, toplumlar arasında etkileşim yaratan temsiller, anlatımlar, bilgi ve beceriler şeklinde tanımlanabilir. Aynı zamanda bu yaklaşım, kültürel çeşitlilik ve insan yaratıcılığına saygıyı beslemektedir⁵. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, herkes için daha iyi ve daha sürdürülebilir bir gelecek elde etmek için bir çözüm planıdır. Bu hedefler, yoksulluk, eşitsizlik, iklim değişikliği, çevresel bozulma, barış ve adalet gibi küresel sorunlarla başa çıkmayı hedeflemektedir. 17 hedef birbirine bağlıdır ve kapsayıcı bir bakış açısına sahiptir. 2030 yılına kadar tüm hedeflerin başarıya ulaşması amaçlanmaktadır⁶. Bu bağlamda hem SOKÜM Sözleşmesi hem de Yaratıcı Şehirler Ağı sivil toplumun katılımı, yaşayan mirasın eğitimle ilişkilendirilmesi, sürdürülebilir kent yaşamı ve somut olmayan kültürel miras gibi (Ölçer Özünel 2022: 6) konuların öne çıktığı birçok noktada sürdürülebilir kalkınma ile temas halindedir. Aynı zamanda her birinin ortak hedefinin "dünya kaynaklarının gelecek nesillere aktarılması" olarak ifade edilmektedir.

SOKÜM Sözleşmesi'nde yer alan tanıma göre;

"İşbu Sözleşme bağlamında, sadece, uluslararası insan hakları belgeleri esaslarına uyan ve toplulukların, grupların ve bireylerin karşılıklı saygı gereklerine ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine uygun olan somut olmayan kültürel miras göz önünde tutulacaktır".

Yapılan bu tanımla sürdürülebilir kalkınma ilkelerini göz ardı etmeden yoluna devam edeceğini belirtirken, diğer yandan Yaratıcı Şehirler Ağı yine kurulma amacını sürdürülebilir kalkınmaya referans vererek yapmaktadır. Yaratıcı Şehirler Ağı, toplumların sahip oldukları kültürel mirası "yaratıcı yetenekler" olarak tanımlamakta ve bu yeteneklerin koruma altına alınarak geleceğe aktarılmasını, bir kültürel miras olarak görülmesini taahhüt etmektedir. 2004 yılında hayatımıza giren UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, kültürü kentsel gelişim planlarına entegre etmeyi ve kültürel yaşama katılımı güçlendirmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda kentlerin yeteneklerinin, özgün kimliklerinin ön plana çıkarılarak bir kent imajı ve kimliği yaratılması ve kentler arası rekabet ortamında farklı olma isteği ile daha çok uygulama yapılacağı öngörülmektedir. Zanaat ve Halk Sanatı

Kentleri, Tasarım Kentleri, Sinema/ Film Kentleri, Gastronomi Kentleri, Edebiyat Kentleri, Medya Sanatları Kentleri ve Müzik Kentleri olmak üzere 7 ana tema oluşturularak kentlerin bu yaratıcı alanlardan birine odaklanması hedeflenmektedir. Yedi yaratıcı tema, her şehri karakterize etmek, görünürlüklerini sağlamak, programlarını desteklemek ve kaynak yaratmayı kolaylaştırmak için çaba sarf etmektedir. Aynı zamanda bu temalar, Ağın kimliğini ve stratejik konumunu yansıtır ve görünürlüğü için bir katma değer oluşturur⁷.

Ülkemizde bu kategoriler altında yer alan şehirlerimiz Tablo 1’ de gösterilmektedir. Buna göre 10 kentimiz “Gastronomi” başlığı altında yer alırken 3 şehrimiz “Müzik”, 1 kentimiz “Tasarım”, 2 kentimiz “Zanaat ve Halk Sanatları” 2 kentimiz “Edebiyat ve 1 kentimiz de “Film” teması ile UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı ve Ulusal Listesinde yer almaktadır⁸ (Tablo 1).

Tablo 1. Ülkemizde yer alan UNESCO Yaratıcı Şehirler ve Ulusal Liste

UNESCO Yaratıcı Şehirlerimiz	
•	Gaziantep - Gastronomi (2015)
•	Hatay - Gastronomi (2017)
•	İstanbul - Tasarım (2017)
•	Kütahya - Zanaat ve Halk Sanatları (2017)
•	Afyonkarahisar - Gastronomi (2019)
•	Kırşehir - Müzik (2019)
•	Bursa - Zanaat ve Halk Sanatları (2021)
•	Şanlıurfa - Müzik (2023)
UNESCO Yaratıcı Şehirler Ulusal Listemiz	
•	Sivas - Müzik (2021)
•	Adana - Gastronomi (2021)
•	Balıkesir - Gastronomi (2021)
•	Diyarbakır - Gastronomi (2021)
•	Kahramanmaraş - Edebiyat (2021)
•	Kayseri - Gastronomi (2021)
•	Konya - Gastronomi (2021)
•	İzmir - Edebiyat (2023)
•	Antalya - Film (2023)
•	Nevşehir- Gastronomi (2023)
•	Tokat - Gastronomi (2023)

Bu doğrultuda, somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ilişkin yönlendirici bir çerçeve sunan SOKÜM Sözleşmesi, 8 ana başlık ve 40 maddeden oluşmaktadır. Sözleşme, genel hükümler, yönetim, ulusal ve uluslararası düzeyde somut olmayan kültürel mirasın korunması, uluslararası iş birliği, finansal mekanizmalar, raporlama ve son hükümleri kapsar⁹. Tablo 2, SOKÜM Sözleşmesi ve Yaratıcı Şehirler Ağı somut olmayan kültürel miras alanlarını göstermektedir. Söz konusu alanların hem Ağ hem de Sözleşme kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Her iki yapı da yerelden evrensel bir bilinç ve görünürlük oluşturmak adına kategoriler belirlemiştir. Bu amaçla şehirlerde geleneksel ve özgün olanı yaratıcı bir fikirle var etmek ve geleceğe taşımak hedeflenmektedir. Tablo 2’de ifade edilen alanlara örnek olarak Zanaat ve Halk Sanatı teması altında çini ve ipeğin ön plana çıktığı Bursa ilimiz 2021 yılında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı’na dâhil olmuştur. Diğer yandan İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesinde 2016 yılında Geleneksel Çini Sanatının yer aldığını görüyoruz.

Tablo 2. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı ve SOKÜM Sözleşmesi'nde yer alan Somut olmayan mirasın kendini gösterdiği alanlar

YARATICI ŞEHİRLER AĞI	SOKÜM SÖZLEŞMESİ
1 Zanaat ve Halk Sanatı	1 Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar
2 Tasarım	2 Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar
3 Sinema/ Film	3 Sahne/Gösteri Sanatları
4 Gastronomi	4 Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler
5 Edebiyat	5 Geleneksel Zanaat
6 Medya Sanatları	
7 Müzik	

2004 yılında iş birliği amacıyla kurulan Yaratıcı Şehirler Ağı, bugün 295 kenti bünyesinde barındırmaktadır. Ağ 2013 yılından itibaren düzenli olarak üye şehirlerde yıllık toplantılar yapmaktadır. Her yıl yapılan toplantılarda ağın amaçlarını ve hedeflerini ne oranda gerçekleştirdiğine yönelik raporlar yayınlanmaktadır. 2013-2022 yılları arasında yapılan toplantıların yayınlanan raporlarına göre oluşuma üye olan kentlerden beklenen ve temel hedef "...kentlerin DNA'sı olan kendi kültürlerini benimseyip, vizyonlarıyla bütünleştirmekten, değerlerini yerel halka aktarmaktan ve halkı bilinçlendirmekten sorumlu oldukları" şeklinde özetlenebilir. Özellikle genç neslin dâhil edilmesi noktasında, 2 Temmuz 2024 tarihinde yapılan UCCN 16. Yıllık Konferansı sırasında Braga Manifestosu'nun onaylandığı ifade edilmektedir. Bu manifesto kapsamında "Gelecek Nesli Güçlendirmek" hedefi ile Yaratıcı Şehirlerde genç seslerin yükselmesi amaçlanmaktadır. Dünya Gençlik Raporu'na göre, 15-24 yaş arası bireyler küresel nüfusun %16'sını oluşturmaktadır ve az gelişmiş ülkelerde bu oranın artması öngörülmektedir. Gençlerin kalkınma sorunlarına çözüm üretmedeki kritik rolü göz önünde bulundurularak, söz konusu Yıllık Konferans gençlerin güçlendirilmesine odaklanmaktadır. "Gençlerle Diyalog" ve "Tematik Paneller" gibi oturumlar, genç yaratıcıların fikirlerini ve umutlarını ifade edebileceği platformlar sunmayı amaçlamaktadır. Gençleri dâhil ederek ve dönüşüm gücüne yatırım yaparak, şehirler daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir gelecek sağlayabilirler¹⁰. Yaratıcı Şehirler Ağı kapsamında yer alan şehirler ve girişimler şu şekilde örneklendirilebilir;

- *Berlin*, "Open Design City" girişimi ile yaratıcı toplulukları bir araya getirerek gençlerin tasarım ve zanaatkârlık becerilerini desteklemeyi hedeflemektedir.
- *İstanbul*, "Genç Yaratıcılar Festivali" genç yaratıcıların, yaratıcı sektördeki görünürlüğünü arttırmayı hedeflemektedir.
- *Seul*, "Design Seoul Academy" eğitimi ve yenilikçi fikirlerin geliştirilmesini destekleyen bir yapı olarak kurulmuştur.
- *Melbourne*, "Youth Arts Network" platformu "Edebiyat" teması ile Ağ içinde bulunan kentin gençlerine fırsatlar sunmayı amaçlamaktadır.

Gençlik katılımının önemi SOKÜM Sözleşmesi kapsamında da ele alınmaktadır. Avrupa Birliği'nin 28 üye devletinden genç uygulayıcıların katıldığı "Avrupa Genç Kültürel Miras Profesyonelleri Forumu" (European Young Heritage Professionals Forum) katılımcılarından Victoria Kelly; kültürel mirasa ilişkin olarak, "Bu kimliğimizin ayrılmaz bir parçasıdır. Birbirimizi daha iyi anlamamız için bir araç sunar" ifadesiyle aslında kültürün parmak izimiz olduğunu, birbirimizi tanımak ve anlamak için buna ihtiyaç duyduğumuzu ifade etmektedir. Katılımcılar kültürel miras alanında yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde çalışmanın çok yönlü gerçeklerini tartışmak üzere bir araya gelmekte-

dir. Yeni bir profesyonel ve Kültürel Miras Elçileri nesli olarak, miras için ortak bir vizyon etrafında birleşmiş; somut ve somut olmayan mirasın ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğu ve yerel toplulukların aktif katılımının koruma ve güvence için vazgeçilmez olduğu bir düşünceyi benimsemişlerdir. Kültürel katılımın artırılması yönünde oluşturulan Avrupa Genç Kültürel Miras Profesyonelleri Forumu, 20-24 Mayıs 2019 tarihleri arasında Hırvatistan'ın Zadar şehrinde gerçekleşmiştir. Forum, Hırvatistan UNESCO Komisyonu ile Hırvatistan Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından ev sahipliğinde, Diad-rasis adlı sivil toplum örgütü ile yakın iş birliği içinde geliştirilmiştir¹¹. Dolayısıyla, her iki yapının hedef ve amaçları arasında yer alan yaratıcılık merkezlerinin geliştirilmesi ve kültürel katılımın özellikle genç, çocuk ve kadınlar kapsamında genişletilmesi noktasında girişimlerin oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Aynı zamanda bu girişimlerin ulusal ve uluslararası düzeyde iş birliği çerçevesinde ele alındığını söylemek mümkündür.

Kuruluşundan bu yana UCCN, yerel kalkınma politikaları için kültürel ve yaratıcı endüstrilerin gücünü ortaya koymuştur. Üye şehirler, ilgili faaliyetleri aracılığıyla yaratıcılığı bölgesel stratejilerinin merkezine dâhil etmek ve kültürün kentsel gelişim üzerindeki etkisini artırmak için yenilikçi yollar geliştirmiş ve denemiştir. Ağ içinde ağ oluşturma faaliyetleri ve şehirlerarası ortaklıklar da bu kültür ve kalkınma vizyonunun kentsel düzeyde desteklenmesine yardımcı olmuştur. UNESCO'nun öncü şehir programı olarak Ağ, Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemi'nde kültürün entegrasyonuna yönelik savunuculuk çabalarının güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Ağ, stratejik şehir planlama yaklaşımını kullanarak, insanların yenilikçi düşünebilecekleri, yenilikleri hayata geçirebilecekleri ve hayal güçlerini ve yeteneklerini güçlendirebilecekleri ortamlar oluşturmayı hedeflemektedir. Ayrıca, insanların yeni fikirlerini sunabilecekleri bir fikir havuzu yaratmayı amaçlamaktadır (Landry 2008: 232). Bu bağlamda UCCN üyesi bazı ülkeler üzerinden örnekler verilebilir;

- *Barselona'da* inovasyon merkezi olarak kurulan “*Fab Labs*” bireylere ve topluluklara kültürel mirasın korunması kapsamında yeni fikirler geliştirebileceği bir ortam sunar.
- *Shenzhen “Creative Exchanges”* farklı disiplinlerden gelen yaratıcıların bir araya gelerek projeler geliştirdiği bir düşünce havuzu olarak oluşturulmuştur.
- *Dundee “Pop-up İnovasyon Laboratuvarları”* bireylerin veya toplulukların şehirle ilgili yenilikçi öneriler geliştirmesine olanak tanımaktadır.

Yaratıcı Şehirler Ağı'nın kuruluş amacı, UNESCO üyesi ülkelerdeki somut ve somut olmayan kültürel mirası korumak, yaratıcılıkla ilişkilendirilen şehirlerin, yaratıcı potansiyellerini koruma ve geliştirme konularında kullanmasını; şehirlerarası iş birliğini teşvik ederek sosyo-kültürel anlamda sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. Aynı zamanda Ağ, pilot projeler, girişimler ve ortaklıklar kurarak yaratıcı ürünler, hizmetler ve kültürel etkinliklerin üretilmesi, dağıtılması ve desteklenmesine yardımcı olmayı amaçlar. Bu bağlamda, Ağ kapsamında yer alan şehirlerin örnek projeleri şu şekildedir;

- Tasarım teması altında yer alan *Puebla*, seramik ve tekstil tasarımlarının uluslararası pazarlara açılmasına yönelik pilot projeler yürütmektedir. Yerel zanaatkarlar ve modern tasarımcılar arasındaki iş birliklerini destekler.
- “*Bilbao Design Week*” ile tasarım ve inovasyon odaklı girişimci ve tasarımcılar için bir platform oluşturur. Geleneksel el sanatlarının modern tasarımla birleştiği projeler desteklenir.
- *Helsinki “Design District Helsinki”* tasarımcıların ve yaratıcı işletmelerin iş birliğini teşvik eden bir sistemdir.

Ayrıca yaratıcılığı ve kültürel değerleri sürdürülebilir kalkınma planlarına entegre etmek, sanatsal ve profesyonel değişim programları düzenlemek, yeni fırsatlar oluşturmak, sürdürülebilir şehirsel gelişimi desteklemek için stratejiler oluşturmak, farkındalık ve iletişim etkinlikleri düzenlemek, uluslararası iş birliğini güçlendirmek amacıyla bilgi, deneyim ve uygulamaları diğer şehirlerle paylaşmak gibi görevleri de üstlenir (Karademir 2022: 675- 677). Bu bağlamda, Ağ içinde şehirlerin birbirleriyle olan iletişimlerini güçlendirdikleri görülmektedir;

- *Kobe*, sürdürülebilir şehirleşme ve tasarım projelerini desteklemek adına özellikle Milano ve Helsinki ile bilgi ve deneyim paylaşımlarında bulunmaktadır.
- *Östersund*, gastronomi teması altında diğer gastronomi kentleri ile tarım ve gıda sektörlerinde sürdürülebilir odaklı projeler yürütülmektedir. Parma ile yapılan ortak etkinlikler yerel mutfak kültürünün tanıtımını desteklemektedir.
- *Dakar*, zanaat ve halk sanatları koruma ve geliştirme konusunda söz konusu tema altında yer alan şehirlerden uzmanlık ve kaynak desteği almıştır. *Jai-pur* ile yapılan bilgi paylaşımı, geleneksel zanaatkarları desteklenmesi konusunda yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesini sağlamıştır.

SOKÜM Sözleşmesi Genel Hükümler Madde 9 Danışal Örgütlerin Akreditasyonun rolünü ve önemini vurgularken, ilgili sivil toplum kuruluşlarının desteğinin ve iş birliğinin önemli olduğu belirtilmektedir¹². Bu bağlamda ICH NGO Forum, UNESCO tarafından akredite edilmiş Sivil Toplum Kuruluşları (STK) için iletişim, ağ kurma, bilgi alışverişi ve iş birliği platformudur. Bu STK'lar, 2003 UNESCO Sözleşmesi çerçevesinde Hükümetlerarası Komite 'ye danışmanlık hizmetleri sunar ve somut olmayan kültürel mirası koruma konusunda katkıda bulunurlar. ICH NGO Forum, somut olmayan kültürel mirasın korunmasıyla ilgili uluslararası zorluklar üzerine toplantılar ve sempozyumlar düzenler ve özellikle 2003 SOKÜM Sözleşmesi'nin uygulanmasını ve gelişimini takip etmeye yönelik bir taahhütte bulunur. Periyodik toplantılar, SOKÜM Sözleşmesi'nin Genel Kurul toplantıları ve Hükümetlerarası Komite'nin oturumlarıyla aynı anda gerçekleştirir¹³. UCCN'de üye kentlerin aktif rol oynayarak iş birliği içerisinde olmaları gerektiği vurgusunu yapmaktadır. Bu nedenle, programların ve faaliyetlerin uygulanmasında üye şehirlerin deneyimlerini toplayıp ve bu perspektifte, özellikle periyodik rapor aracılığıyla üye şehirler tarafından sağlanan mevcut materyalden yararlanmak ve özellikle UNESCO internet sayfası aracılığıyla bunların yayılmasını kolaylaştırmak üyeler arasındaki iş birliğinin bir göstergesidir. İyi uygulamalar, üye şehirler için itici bir güçtür ve ilgili yaratıcı alan ne olursa olsun dünya çapındaki diğer şehirler için ilham kaynağı olabilir. 2017 yılında yayınlanan UCCN Stratejik Çerçeve Kitapçığı'nda üye ülkelerin, yerel otoritelerin, kültürel ve uluslararası kuruluşların ağ içindeki önemini belirtmekte ve gelişim için birbirlerine olan desteğin gerekliliğini vurgulamaktadır. Ortaklıklar kurmak ve pratikleri paylaşmak, Ağ'ın temel ilkeleri arasında yer alır. Uluslararası bir ağ olan UCCN, Yeni Kentsel Gündem'in genel yaklaşımı ruhuyla farklı yaratıcı sektörlerde bütünleşik, bölgesel yaklaşımları teşvik etmek için yaratıcı alanlarına bakılmaksızın üye şehirler arasında daha çapraz iş birliği, özellikle tematik veya coğrafi iş birliğini teşvik etmektedir. Yeni Kentsel Gündem, sürdürülebilir şehirlere yönelik kentsel politikalar geliştirmede yerel yönetimlerin kilit rolünü açıkça kabul etmektedir. Farklı politika alanlarındaki (ulaşım, enerji verimliliği, sosyal içirme, eğitim) yeniliklerin çoğu yerel düzeyde gerçekleşmektedir. Ağ'ın rolü ve etkisi, kamudan özel sektöre, kurumsal kuruluşlardan sivil toplum

kuruluşlarına kadar farklı alanlardaki ortaklarla yaptığı iş birlikleri sayesinde daha da güçlenmektedir¹⁴. Bu anlamda örnek gösterilebilecek şehirler;

- *Lyon*'da düzenlenen “*Lyon Işık Festivali*” yerel yönetim, özel sektör ve sivil toplum iş birliği ile enerji tasarruflu ışık teknolojileri kullanılarak gerçekleştirilmektedir.
- *Melbourne*, edebiyatın sosyal içerme ve eğitime uyumunu sağlamak için yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde olmuştur. “*City of Literature*” programı kapsamında düşük gelirli bölgelerde okuma yazma programları düzenlenmiş ve uluslararası edebiyat festivalleri ile kültürel alış verişi desteklenmektedir.

SOKÜM Sözleşmesi Madde 12 ile korunmaya değer kültür varlıklarının belirlenmesi kapsamında üye devletlerin kendi sınırları içerisinde bulunan somut olmayan kültürel mirasın envanterlerinin düzenli aralıklarla güncellenerek oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır¹⁵. SOKÜM Sözleşmesi kapsamında, periyodik raporlama ile taraf devletler belirli tarihlerde bilgi ve görüşlerini raporlayarak teslim etmektedirler. Aynı zamanda UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras ile ilgili sayfasında taraf devletlerin dijital ortamda yüklemiş oldukları raporlara erişmek mümkündür. Bu durum paylaşım, erişilebilirlik ve şeffaflık açısından önem arz etmektedir¹⁶. Yaratıcı Şehirler Ağı'na üye şehirler de “yaratıcı alanlar” olarak tanımladıkları kültürel mirasın koruma altına alınması adına başvuru sırasında seçtikleri tema doğrultusunda detaylı bilgi vererek bir rapor hazırlamaktadır. Başvuran şehir için ilgili yaratıcı alanın tarihsel önemi ve rolü ile alanın çağdaş ekonomik ve sosyal bağlamı tanımlanmakta ve raporda söz konusu kültürel miras detayları ile ele alınmaktadır. Böylece her bir rapor kendi içinde bir envanter niteliği taşımaktadır. Ancak burada doküman, Ağ kapsamında üye şehirlerin deneyimini geliştirmek ve veri paylaşımını kolaylaştırmak için bir internet sayfası aracılığı ile dijital bir ortamda yayınlanmaktadır. Üye şehirlerin, Ağ'ın faaliyet kapsamı ile yakından ilgili uluslararası etkinliklere katılımını, bilgi paylaşımını ve tanıtımını kolaylaştırmak bu internet sayfası aracılığı ile gerçekleşmektedir. Ağ kapsamında doküman niteliğinde olabilecek bir diğer belge “UCCN Courier” adında, üç ayda bir yayınlanan ve tematik “Bildiriler” koleksiyonu dâhil olmak üzere iletişim ve bilgi materyallerini içermektedir. Bu yayınlar, vaka incelemeleri ve en iyi uygulamalar yoluyla üye şehirlerin görünürlüğünü artırmakta, ilgili ağları ve kaynakları (uzmanlar, üniversiteler, profesyoneller ve kültür merkezleri) üzerine inşa etmektedir. Ayrıca Ağ'ın çekiciliğini ve devam eden faaliyetler hakkında fikir alışverişini sağlamaktadır¹⁷. Dolayısıyla tüm ilgili verilen paylaşımı şehirler arasındaki ulusal ve uluslararası iş birliğini güçlendirme noktasında önem arz etmektedir.

SOKÜM Sözleşmesi Madde 13, üye devletlerin kendi sınırları içindeki somut olmayan kültürel mirasın korunması, geliştirilmesi ve değer kazanması için üzerlerine düşen sorumlulukları belirtmektedir. Bu kapsamda kültürel mirasın korunmasını genel politikalara entegre etmeleri, bu alanda yetkili kurumları belirlemeleri gerektiği ifade edilmektedir. Tehlike altındaki kültürel miras için bilimsel ve teknik altyapıyı oluşturmaları, eğitim ve idari birimlerin oluşturulması ve envanter merkezlerinin kurulması gerektiği vurgulanmaktadır¹⁸. Bu bağlamda Yaratıcı Şehirler Ağı, üye şehirlerden, ağın gelişimine katkı sağlamak adına kuruluş ilkelerini yerel kalkınma stratejilerine ve politikalarına entegre etmelerini beklemektedir. Ağ, temel görevi doğrultusunda, kültürle ilgili politikaları yerinde denemeli, kültürün toplumla bütünleşmesini sağlamak için veri toplamalıdır. Böylece yaratıcı kentler ağı, kültürün, sürdürülebilir kalkınma üzerinde etkisini ölçmek için pratik araçlar ve veriler sağlar ve bir araştırma gündeminin geliştirilmesini teşvik eder.

Bu faaliyetler, üye şehirlerdeki bilgi ve deneyimler üzerine inşa edilmelidir. Sürdürülebilir kentsel gelişim için yaratıcılığa odaklanan UCCN, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Yeni Kentsel Gündem'in bir parçası olarak, kültürle bağlantılı kentsel gelişim paradigmaları hakkındaki uluslararası tartışmalara önemli katkı sağlamaktadır. Böylece Ağ, üye şehirlere uluslararası gündeme yansıyan küresel zorluklarla başa çıkmada yenilikçi çözümlerini sergilemeleri için uluslararası bir sahne yaratmaktadır. Bu yeni stratejik odak, yerel makamların ağları, uluslararası kuruluşlar ve kültürel kuruluşlar da dâhil olmak üzere artan sayıda paydaşın Ağ ile iş birliğine ilgi duyduğu göstermektedir. Aynı zamanda Ağ'ın etkisini ve erişimini iyileştirmeye ve stratejik ortaklıklar kurmaya yardımcı olmaktadır¹⁹. Buna yönelik örnekler şu şekildedir;

- *Chiang Mai*, yerel dokuma teknikleri ve geleneksel el sanatlarının korunması için bir envanter merkezi kurulmuş ve halkın bilinçlendirilmesine yönelik eğitimler düzenlenmektedir. Aynı zamanda bu ürünlerin turizme entegre edilmesiyle bölgesel kalkınmaya katkı sağlanmaktadır.
- *Katowice*, Yerel yönetimlerin desteğiyle toplumun farklı kesimlerini müzik projelerine dâhil etmiş ve bu projeler aracılığı ile sosyal uyumu arttırmayı hedeflemektedir. Şehir, somut olmayan müzik mirasını korumak için dijital arşivleme sistemini geliştirmiştir.
- *Kūtahya*, Çini sanatı üzerine geliştirilen yenilikçi atölyeler zanaatkarların katılımı ile hem ulusal hem de uluslararası bağlamda görünürlüğünü arttırmaktadır.
- *Bologna*, tarihi müzik mirasını korumak adına ulusal ve uluslararası kuruluşlarla ortaklıklar kurmuş ve bu mirası eğitim müfredatına entegre etmiştir.

SOKÜM Sözleşmesi Madde 14, eğitim ile toplum duyarlılığının ve kapasitenin güçlendirilmesi noktasına vurgu yapmaktadır. Bu anlamda, taraf devletlerin özellikle gençlere yönelik eğitici, farkındalığı artırıcı ve bilgilendirici programlar düzenlemesi, bu amaçla eğitim ve yetiştirme programlarını geliştirmesi, ayrıca kamuoyunu bilgilendiren etkinliklerin düzenlenmesine yönelik çaba sarf etmeleri beklenir²⁰. Bu bağlamda taraf devletler, Milli eğitim bakanlıkları, belediyeler ve çeşitli yönetim otoriteleri düzeyinde eğitim programları sunmaktadır. Örneğin, Norveç Kültür Okulları Konseyi'ne üye olan 415 belediye el sanatları ve diğer somut olmayan kültürel miras becerilerine yönelik eğitim programları sunmaktadır. Bir diğer örnek ise Burkina Faso'da somut olmayan kültürel mirasın okul müfredatına entegrasyonu konusunda kültürel toplulukların da ortaklığı ile bir müfredatın geliştirilmiş olmasıdır. UNESCO'nun Bangkok Bölge Ofisi, bu konuda okullarda öğretim metodolojisi geliştirmiş ve bu metodolojiyi Özbekistan'daki iki ortaokulda test etmiş, sonuç olarak Öğrenci Ders Kitabı ve Öğretmen Kılavuzu hazırlamıştır²¹. Aynı şekilde UCCN'de her bir tema altında oluşturduğu ölçütler kapsamında eğitime yer vermiş ve başvuru koşullarında, İlgili alanda yaratıcılığı, sanat eğitimini, mesleki eğitimi, kapasite geliştirmeyi ve araştırmayı teşvik etmek için kurulan mekanizmaların kalitesi, çeşitliliği ve etkisinin önem arz ettiği vurgulanmıştır. Her bir tema, bu konu çerçevesinde ilköğretim seviyesinden başlamak üzere tüm toplumun bilinçlendirilmesine ve aktif katılımına yönelik ulusal ve uluslararası platformlar, merkezler, festivaller, yarışmalar ve etkinlikler kurgulanmaktadır. Ayrıca özellikle ilk, orta, lise ve üniversitelerde ders müfredatına katkı sağlayacak programların entegre edilmesine imkân verilmektedir. Üniversiteler ve diğer eğitim kurumlarıyla ortaklık kurarak ve Ağ içinde deneyim alışverişini teşvik ederek üye şehirlerin, kapasite geliştirme ihtiyaçlarını karşılamak için eğitim modüllerini ve/veya faaliyet alanları oluşturulmaktadır. İlgili yaratıcı alanda kültürel faaliyetlerin,

ürünlerin ve hizmetlerin uygulanmasına, üretilmesine, tanıtılmasına ve yayılmasına adanmış profesyonellere ve genel halka yönelik kültürel tesislerin ve altyapıların varlığı ve/veya geliştirilmesi ağa dâhil olmak isteyen şehirlerden yapılması beklenen hedeflerdir²². Bu çerçevede, konuyu ele almış ve sistemine entegre etmeye çalışmış örnekler şu şekildedir;

- *Buenos Aires*, tasarım ve yaratıcı düşüncüyü desteklemek için “*Centro Metropolitano de Diseno*” isimli bir merkez ile genç tasarımcılar için eğitim programları, atölyeler ve sergiler düzenlenmektedir. Aynı zamanda, ilkokul ve lise düzeyinde yaratıcı becerileri geliştirmeye yönelik programlar müfredata dâhil edilmiştir.
- *Hatay’da*, yerel mutfak kültürünü koruma ve yaygınlaştırma amacıyla gastronomi teması kapsamında lise ve meslek okullarında yemek kültürü derslerine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. “*Hatay Gastronomi Evi*” öğrencilere yönelik eğitimler düzenlenmektedir.
- *Edinburgh*, gençlere edebiyat bilinci aşılama amacıyla “*Edinburgh UNESCO City of Literature*” girişimi kapsamında okullarda yazarlık ve hikâye anlatma atölyeleri düzenlenmektedir. Aynı zamanda şehir, “*Storytelling Festivals*” etkinlikleri ile genç yazarların eserlerinin uluslararası platformda sunulma imkânı sağlanmaktadır.

Her iki yapının da eğitimin toplumda yaşayan mirasın tanınması, saygı görmesi ve geliştirilmesinde oynadığı önemli rolü kabul ettiği görülmektedir. Yaşayan mirasın resmi ve gayri resmi eğitim yoluyla aktarılması, ulusal düzeyde önerilen koruma önlemlerinin bir parçasıdır. İlköğretim ve ortaöğretim okullarında yaşayan mirasla öğretim ve öğrenme, özellikle Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 4 – Kaliteli Eğitim, SKH 4.7 "kültürel çeşitliliğin takdir edilmesi ve kültürün sürdürülebilir kalkınmaya katkısının desteklenmesi" hedefi doğrultusunda katkı sağlar²³.

SOKÜM Sözleşmesi Madde 15 taraf devletlerin, topluluk, grup ve bireylerin katılımını sağlamak ve etkin kılmak adına çaba sarf ettiklerinden bahsetmektedir. Özellikle somut olmayan kültürel mirasın yaratıcısı, uygulayıcısı ve eğitmeni olabilecek kişilerin geniş kitleler ile teması önem taşımaktadır²⁴. Etiyopya’da, geleneksel kadın çömlekçileri ve topluluk temsilcileri, sosyal ve ekonomik zorluklarını ele almak ve geleneksel becerilerini terk etmeden piyasa ihtiyaçlarına cevap vermek için eğitilmiştir. Umman’ın tüm idari bölgelerinde El Sanatları Evleri kurularak zanaatkar adayları eğitilmekte, pratik becerileri geliştirilmekte ve usta zanaatkarlar tarafından gençlere aktarılmaktadır. Macaristan’da Kültürel Miras Canlandırma Akademisi, gelenek taşıyıcılarına yönelik özellikle tasarlanmış 30 saatlik bir eğitim programı sunarak yerel somut olmayan kültürel miras unsurlarını tanımlama, toplama ve kullanma konusunda rehberlik sağlamaktadır. Ekvador’da toquilla hasır dokuma gibi el sanatları üzerine atölyeler, gençler için sektördeki becerilerin geliştirilmesini hedeflemektedir. Norveç’te ise geleneksel yapı inşaatı ve restorasyon yöntemlerine özgü uzmanlaşmış zanaatkarların devam eden eğitimi için bir meslek okulu kurulmuştur²⁵. Yaratıcı Şehirler Ağı, kamu, özel sektör ve sivil toplum arasındaki iş birliğinin önemini vurgulamaktadır. Bu iş birliği sayesinde yaratıcılığın, kentsel gelişimin temel taşlarından biri olarak görülmesi yönünde çabalara özel bir vurgu yapılmaktadır. Yaratıcılığın kentsel gelişim üzerindeki etkisini göstermek için pilot projeler uygulamak ve Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve Yeni Kentsel Gündem’in uygulanmasına ilişkin pratik deneyler yapmak üye şehirlerin gelişimi için önem taşımaktadır. Ortak iş birliği çerçevesi, ortak şehirleri en iyi uygulamaları paylaşmaya ve karşılıklı ola-

rak benimsemeye teşvik ederek araştırma gündemini de kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bazı üye şehirler, kabul görmüş iyi uygulamaları denemek için laboratuvar görevi de görebilir. Bilgi paylaşımını, pilot projeleri, mesleki ve sanatsal alışverişi, araştırmayı, değerlendirmeyi ve ölçmeyi temel faaliyet alanları olarak ortaya koymaktadır. Ağ ve üye şehirler bu nedenle yerel düzeyde yaratıcılığın kolektif ifadesini somutlaştırmaktadır²⁶. Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil örnekler, bu konu hakkında yaptıkları çalışmalarını şöyle ifade etmektedirler;

- “*Bursa İpeği Yeniden Hayat Buluyor Projesi*” kapsamında yerel halk, zanaatkarlar ve kurumlar arasında iş birliği yapılarak ipek dokuma sanatının yeniden canlandırılması hedeflenmektedir.
- *Kanazawa*, geleneksel Japon el sanatlarını korumak adına yerel halkı ve zanaatkarları bir araya getiren bir eğitim ve üretim merkezi kurmuştur. Modern tasarımla ilişkilendirilerek üretilen ürünler uluslararası pazarda sunulmaktadır.
- *Fabriano*, kâğıt yapımı gibi geleneksel zanaatların uluslararası tanıtımı için kamu, özel sektör ve uluslararası kurumlarla ortaklıklar geliştirilmiştir.
- *Aswan*, geleneksel taş oymacılığını modern tasarım süreçleriyle birleştiren pilot projeler geliştirmiştir. Bu projelerin ekonomik ve sosyal etkileri, akademik iş birlikleri aracılığıyla değerlendirilmiş ve sonuçlar UCCN ile paylaşılmıştır.

SOKÜM Sözleşmesi Madde 18 çerçevesinde, Komite geliştirmekte olan ülkelerin özel ihtiyaçlarını dikkate alarak, Taraf Devletlerin sunduğu önerilere dayalı olarak, Komite tarafından belirlenen ve Genel Kurul tarafından onaylanan ölçütlere uygun bir şekilde düzenli aralıklarla ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde kültürel mirasın korunmasını hedeflemektedir. Aynı zamanda Sözleşmenin amaç ve ilkelerini en iyi şekilde yansıtan programları, projeleri ve etkinlikleri seçme ve destekleme görevini üstlenmektedir²⁷. Yaratıcı Şehirler Ağı kapsamında, kamu, özel sektör ve yerel yönetimler gibi paydaşlar tarafından uluslararası düzeyde yaratıcılığı destekleyen projeler ve kültürel planlar düzenlenmektedir. Bu paydaşlar, şehirlerin tanınırlığını artırma ve çekim merkezi haline getirme amacıyla kültürel içerikli festivaller, fuarlar, atölyeler gibi etkinlikler düzenleyerek yaratıcı sınıfı, gençleri ve uluslararası ziyaretçileri bölgeye çekme fırsatı yaratabilmektedir (Goldberg-Miller ve Heimlich 2017: 122). Ağ'ın, başvuru tasarımında ve hazırlanmasında yerel, ulusal ve/veya uluslararası fuarlar, konferanslar, kongreler, sergiler ile profesyoneller ve uzmanların yanı sıra genel kamuoyuna yönelik diğer etkinliklerin düzenlenmesinde şehrin uzmanlığı önem taşımaktadır.

- *Graz*, her sene düzenlenen “*Long Table of Graz*” etkinliği ile yerel gastronomi kültürünü uluslararası ziyaretçilere tanıtarak yaratıcı mutfak sahnesini ön plana çıkarmaktadır. Bu etkinlik kamu otoriteleri, yerel restoranlar, şefler ve özel sektör ortaklığında düzenlenmektedir.
- *Gaziantep*, “*Uluslararası GastroAntep Festivali*” kentin mutfak kültürünü ulusal ve uluslararası bağlamda tanıtmayı ve geleneksel tariflerin gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemektedir.

Söz konusu etkinliklerin hayata geçirilmesi noktasında UNESCO ve gönüllü desteği, Ağ'a katkı sağlamaktadır. Bu anlamda UNESCO ve Asya-Pasifik'teki ortakları tarafından, Kamboçya, Laos ve Tayland'ın su yolları şehirlerine odaklanan “Call for Applications: Integrating Living Heritage and Creative City into Sustainable Tourism” başlıklı 3-7 Şubat 2024 yılında gerçekleşen bir atölye yapılacağı duyurulmuştur²⁸. Bu çalışma ile

yaşayan miras ve yaratıcı şehirlerin sürdürülebilir turizme entegrasyonunun sağlanması hedeflenmektedir.

Sonuç

Küreselleşmenin etkisiyle kültürel tekdüzeliğin dayatılan bir sistem olarak yeniden üretildiği bir ortamda, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşlar sürdürülebilir kalkınma stratejileri geliştirmiş ve bu stratejileri uygulamak üzere ülkeleri teşvik etmişlerdir. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, kültürel mirasın küresel ölçekte korunması ve yaygınlaştırılmasında önemli bir girişim olarak öne çıkmaktadır. Güçlü ulusal ve uluslararası iş birliklerini teşvik eden üye şehirler, kültürel pratiklerin yenilikçi bakış açısıyla daha geniş kitlelere ulaştırılmasını sağlamaktadır. Gençlerin, çocukların ve kadınların sürece dâhil edilmesi, kültürel koruma etrafında toplumsal farkındalık ve dayanışma oluşturulmasına katkı sağlarken kapsayıcı katılımı da teşvik etmektedir. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, kültürel mirasın korumasını, yaratıcılığın geliştirmesini, sürdürülebilir bir kalkınma için kültürün kentsel ölçüğe yaratıcı bakış açısı ile dâhil edilmesini, kentler arası iş birliğini, ekonominin çeşitlenmesini, yeni iş sahalarının oluşturulmasını, toplumun bilinçlenmesini ve katılımını esas almaktadır. Kültürel üretim ve yayılımın güçlendirilmesi yönünde belirlenen temalar sürdürülebilir çevreler içinde ele alınmasıyla ön plana çıkmaktadır. Söz konusu temalar ekonomik itici güçler olarak değil, aynı zamanda yaşayan mirasın hayati ifadeleri olarak değerlendirmekte, kültürel çeşitliliği vurgularken yerel kalkınmayı da desteklemektedir.

Yaratıcılık merkezlerinin ve fikir havuzlarının oluşturulması ve kültürel katılımın artırılması, ağın hedeflerinin temelini oluşturmaktadır. Bu merkezler; eğitim programları, disiplinler arası iş birlikleri ve uluslararası platformlar aracılığı ile bireylerin ve toplumların yaratıcı potansiyellerini desteklerken, şehirlerin kültürel kimliklerini güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, somut olmayan kültürel mirası koruma kapsamında, iş birliğini artırma ve yaratıcılığı toplumsal gelişim için bir araç olarak kullanma hedefiyle daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir geleceğin inşasına katkı sağlamaktadır. Ağ, yaratıcılığı kentsel gelişim politikalarının ve stratejilerinin merkezine yerleştirerek kültürel pratiklerin canlılığını güvence altına almanın yanı sıra bilinçli toplumların oluşumuna öncülük etmektedir.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %50, İkinci Yazar %50.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KISALTMALAR

UCCN: UNESCO CREATIVE CITIES NETWORK

SOKÜM: SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI SÖZLEŞMESİ

NOTLAR

1. <https://www.unesco.org.tr/pages/180/17>
2. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390387>
3. [uccn_mission_statement_en.pdf \(unesco.org\)](#)
4. [uccn_mission_statement_en.pdf \(unesco.org\)](#)
5. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>
6. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
7. [uccn_mission_statement_en.pdf \(unesco.org\)](#)
8. <https://en.unesco.org/creative-cities/creative-cities-map>
9. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>
10. <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-creative-cities-endorse-braga-manifesto-during-xvi-annual-conference-network>

11. <https://ich.unesco.org/en/engaging-youth-for-an-inclusive-and-sustainable-europe-01051>
12. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>.
13. <https://www.ichngoforum.org/about-us/>.
14. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390387>
15. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>
16. <https://ich.unesco.org/en/focus-on-inventory-making-2014-00876>.
17. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390387>
18. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>
19. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390387>
20. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>.
21. <https://ich.unesco.org/en/focus-on-transmission-and-education-2015-00875>.
22. <https://en.unesco.org/creative-cities/sites/default/files/strategic-framework>
23. <https://ich.unesco.org/en/engaging-youth-for-an-inclusive-and-sustainable-europe-01051>
24. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>.
25. <https://ich.unesco.org/en/focus-on-transmission-and-education-2015-00875>.
26. <https://en.unesco.org/creative-cities/sites/default/files/strategic-framework>.
27. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>
28. <https://www.unesco.org/en/articles/call-applications-integrating-living-heritage-and-creative-city-sustainable-tourism>.

KAYNAKÇA

- Goldberg-Miller, Shoshanah B. D. & Heimlich, Joe E. "Creatives' expectations: The role of supercreatives in cultural district development" *Cities*. 62 (2017): 120-130.
- Gülçayır Teke, Selcan. "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Listelerinde Yaşayan Miraslar ve Sabitlenen Gelenekler" *Milli Folklor*. 120 (2018): 19-31.
- Karademir, Nadire. "Yaratıcı Edebiyat Şehirleri Bağlamında Kahramanmaraş'ın Değerlendirilmesi" *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)* 13(48), (2022): 672-696.
- Landry, Charles. *The creative city: A toolkit for urban innovators*. London: Routledge. 2008.
- Landry, Charles. *The Origins & Future of the Creative City*. London: Comedia. 2012.
- Oğuz, M. Öcal. "Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras" *Milli Folklor*. 100 (2013): 5-13.
- Oğuz, M. Öcal. *Paldır Kültür Kentleşmeler*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık. 2020.
- Ölçer Özünel, Evrim. "İnsanlar, Gezegen ve Refah İçin Bir Eylem Planı: Somut Olmayan Kültürel Miras ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine Eleştirel Yaklaşım" *Milli Folklor*. 116 (2017): 18-32.
- Ölçer Özünel, Evrim. "Uluslararası Alanda Ulusal Ayna: Yaşayan Mirasın Raporlanması" *Milli Folklor*. 136 (2022): 5-14.
- UN, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (Erişim Tarihi: 18.07.2024).
- UNESCO, https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2023/03/UCCN%20Mission%20State-ment_rev2023.pdf (Erişim Tarihi: 30.05.2023).
- UNESCO, <https://www.unesco.org/en/articles/call-applications-integrating-living-heritage-and-creative-city-sustainable-tourism> (Erişim Tarihi: 20.07.2024).
- UNESCO, <https://www.unesco.org/Creative-Cities-endorse-the-Braga-Manifesto-during-the-XVI-Annual-Conference-of-the-Network-UNESCO> (Erişim Tarihi: 25.07.2024).
- UNESCO, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000390387> (Erişim Tarihi: 14.11.2024).
- UNESCO, <https://en.unesco.org/creative-cities/creative-cities-map> (Erişim Tarihi: 28.05.2023).
- UNESCO, <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> (Erişim Tarihi: 20.06.2023).
- UNESCO, <https://ich.unesco.org/en/focus-on-transmission-and-education-2015-00875>. (Erişim Tarihi: 19.07.2024).
- UNESCO, <https://www.ichngoforum.org/about-us/> (Erişim Tarihi: 21.07.2024).
- UNESCO, <https://en.unesco.org/creative-cities/sites/default/files/uccn-2023-application-guidelines-en.pdf> (Erişim Tarihi: 06.05.2023).
- UNESCO, <https://en.unesco.org/creative-cities/content/management-documents> (Erişim Tarihi: 9.05.2023).